

**20. SZÁZADI EGYETEMES TÖRTÉNETI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY
INTERAKTÍV TANANYAGOK A KÖZÉPISKOLAI ÉS EGYETEMI
TÖRTÉNELEMOKTATÁSBAN***

HELYZETKÉP, CÉLKITŰZÉSEK

Az elmúlt években általánossá vált az a gondolat, hogy a pedagógus hallgatók, valamint a hosszú évek óta pályán lévő tanárok a korszerű IKT eszközöket és módszereket a lehetőségekhez képest igen ritkán építik be a tanítási folyamatba és a mikrotanításokba. Sokan közülük még egy előre bejelentett munkaközösségi vagy vezetőségi óralátogatásra sem készültek semmilyen interaktív tananyaggal, elmulasztva ezzel a tanóra változatosabbá, színesebbé tételét a diákok számára. Az IKT eszközök és az új technológiák megtanulására, felhasználására gyakran nagyon nehezen lehet rávenni őket, annak ellenére, hogy manapság rengeteg hasonló jellegű ingyenes, sokszor magas kreditpontot adó képzés található meg a pedagógus továbbképzési rendszerben. Gyakran arra hivatkoznak, hogy őket sem így tanították, s ettől nem érezték, hogy rossz képzésben részesültek volna. Sokan nem hajlandóak tudomást venni arról a kész tényről, hogy a körülmények – és így a gyermekek, fiatal felnőttek is – megváltoztak és „az átalakulásokhoz, amelyek elé a Z és az alfa generáció állít minket, a pedagógus társadalomnak meg kell felelni.”¹ Részben ezek a szomorú tények, ugyanakkor a Debreceni Egyetem Venture Catapult programja adta az inspirációt egy olyan interaktív tananyag fejlesztéséhez, amely egyaránt alkalmas középiskolai foglalkozások lebonyolítására, e-learning kurzusok teljesítésére és egyetemi órai felhasználásra is.

A projekt indulásakor, a pályázat során több irányelvet és célkitűzést fogalmaztunk meg, amelyeket a kezdetektől fogva szerettünk volna megvalósítani. Az első ilyen az volt, hogy a tanártovábbképzés számára ajánlható, a bevonásra kerülő pedagógusok szakmai és módszertani fejlesztését szolgáló interaktív szöveggűjteményt és feladatbankot készítsünk. Az oktatási anyag a 20. századra korlátozódik, amelynek több oka van. Egyrészt mindkét junior kutatónak 20. századi kutatási témája van, másrészt az összegyűjtendő forrásanyag mennyisége óriási, hiszen a legjobban elemezhető, legtöbb forrással rendelkező korszakról beszélünk.

* A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. A projekt résztvevői: Dr. Barta Róbert senior kutató, Debreczeni Márk és Hegedűs Zoltán PhD hallgatók, junior kutatók.

¹ Az IKT eszközök szociálpedagógiai vonatkozásai. Szerk. Pacsuta István. Eger 2016. 32.

A másik fontos elképzelésünk az volt, hogy a mai magyarországi történelem oktatás rendkívül nagy hasznát vennék az interaktív szöveggyűjteményeknek és feladatbankoknak, minden egyes történelmi korszakra alkalmazva. Manapság a tanulóknak minél gyorsabban és minél kényelmesebben szeretnének tudást és információt szerezni, ezt szeretnék minél élvezetesebben, az ő saját „terükben”, azaz az online térben megtenni. A hagyományos oktatási keretek, melynek elsődleges részét az iskola és az oktatási intézmények képezik, a Z és az Alfa generáció számára sokszor már elfogadhatatlan.² Általános és középiskolai tanárként, de egyetemi oktatóként is el kell fogadnunk ezt a tényt, hiszen a Z generáció első képviselői már ott ülnek a felsőoktatási intézmények padsoraiban. Létre kell hoznunk egy olyan munkakörnyezetet, amelyben ők is jobban érzik magukat, és ahol ki tudják használni képességeiket, tudásukat. A Debreceni Egyetemen működtetett MOODLE rendszer mindenben megfelelt az elképzeléseinknek, hiszen a lehetőségek tárháza szinte végtelen. Változatosan tudjuk egymásba fűzni a forrásokat és a segédanyagokat, többféle módon kérhető számon a tananyag, valamint kényelmes, áttekinthető böngészést biztosít a diákok számára.

A készülő segédanyag társadalmi innovációt szolgáló elemeinek fejlesztése szintén fontos tartalmi elem volt a projekt során. Úgy véljük, fontossá kell tenni a középiskolai tanárok számára az interaktív, akár okostáblánál történő feladatmegoldást, gyakorlást, képességfejlesztést. Be kell látni: a munkafüzetben vagy túlnyomórészt papír alapon megoldandó feladatok ideje lejárt, ebben a munkakörnyezetben a Z és az Alfa generáció már nem érzi jól magát. Végrehajtja ugyan a feladatokat, főleg az általános iskolai korosztály, de közel sem olyan hatékonysággal és lelkesedéssel, mint a számukra kényelmes munkakörnyezetben.³ A feladatbankhoz túlnyomórészt többszörös feleletválasztós kérdéseket készítettünk. Ennek az az oka, hogy ez ad a lehető leggyorsabban visszajelzést a diák és az oktató számára, valamint ez értékelhető a programmal a legegyszerűbben. Természetesen

² Az 1920 után született nemzedékeket 6 generációra osztják. Az első csoport, akik 1920 és 1939 között születtek, ők az úgynevezett veteránok. A Baby Boom-korszak a második, ide tartoznak azok, akik 1940 és 1959 között születtek. Az X generációhoz az 1960 és 1979 között születtek tartoznak. Az Y generációba az 1980 és 1995 között, a Z generációba pedig az 1996 és 2007 között születetteket sorolják. Jellemzőik: teljes technikai tudatosság (olyannyira, hogy néhányukat tech-függőség miatt kellett kezelni, bár van pár kutatás, amely ennek pont az ellenkezőjéről szól), a valamilyen digitális eszköz mögött töltött idejük pedig általában 27%. 10-ből 8 hetente legalább egyszer használja az internetet. Az alfa generáció elnevezést használják arra a nemzedékre, amelynek tagjai 2007 után születtek. A Z- és Alfa generáció esetében is megfigyelhető – de az alfáknál még markánsabban fog megjelenni – a multitaskingra való képesség, azaz az, hogy egyszerre több dologgal tudnak foglalkozni akár munka akár szórakozás közben anélkül, hogy a megosztott figyelem a hátrányukra válna. Lásd: *Nagy Ádám*: Az Alfa generáció magyarországi recepciója. *Kultúra és Közösség* 8. (2017) 3. sz. 53–60.

³ Erre vonatkozóan már 2008-ban fogalmaztak meg tanulmányokban hipotéziseket, amelyeket bizonyítottak is, lásd például: *Kozma, Robert B.*: Comparative Analysis of Policies for ICT in Education. In: *International Handbook on Information Technology in Primary and Secondary Education*. Eds. Voogt, J. – Knezek, G. New York 2008. 1083–1096. Az Alfa generáció számára már kifejezetten előnyös, ha egy időben több dologgal is foglalkozhat (multitasking). Lásd: *Nagy A.*: Az Alfa generáció i. m. 55.

más feladattípusok is bekerültek a feladatbankba, mint például igaz-hamis, rövid választ igénylő, vagy forráselemző feladatok. A szöveges források mellett nagy figyelmet fordítottunk az audiovizuális segédanyagok felhasználására, az interdiszciplinaritásra (legfőképpen az idegen nyelvvvel, angol és francia, feliratos videókkal és ábrákkal), valamint a kompetenciák fejlesztésére.

A részfeladatok megvalósításában a junior kutatók között teljeskörű szakmai együttműködésre volt szükség. Emellett elengedhetetlen volt a szakmai kapcsolattartás és koordináció a fejlesztendő segédanyag elkészítésében résztvevő személyek és szolgáltatók (informatika, tipográfia, stb.) között. A MOODLE rendszerrel kapcsolatban a projekt elején lezajlott egy oktatás, ahol betekintést nyerhettünk a rendszer funkcióiba. Ez nagyban megkönnyítette a későbbi munkánkat. A középiskolai tanár kollégák bevonása, a workshopok nagyon sokat segítettek számunkra, hiszen az eredmények prezentálása mellett kikérhettük a véleményüket, a kapcsolattartás során pedig építő tanácsokkal láttak el minket. Örömmel töltött el bennünket, hogy az elkészült anyagot nagyra értékelték, mindannyian kipróbálták és támogatásukat fejezték ki annak érdekében, hogy a jövőben minél több hasonló jellegű online interaktív tananyag készüljön. Szó esett arról is, hogy az infokommunikációs technológiák oktatásba való beépülését 2010-ig kellett volna végrehajtani az első lisszaboni célok értelmében, de ha követjük ezen szerződés meghosszabbított céljainak irányelveit,⁴ akkor jó eséllyel tudunk alkalmazkodni a most felnövő generációk elvárásaihoz, és kényelmes munkakörnyezetet tudunk létrehozni.

A MOODLE RENDSZERRŐL ÉS ANNAK LEHETŐSÉGEIRŐL

A Debreceni Egyetem rendelkezik Multimédia és E-learning Technikai Központtal. Ennek legfontosabb zárt rendszere a tanártovábbképzéseken, egyetemi szemináriumokon és előadásokon, valamint levelezős képzéseken egyaránt használt MOODLE oktatási keretrendszer.⁵ Egyszerűen kezelhető, sokoldalú, hallgatóbarát rendszerről beszélünk, amely kiváló felületet biztosított az interaktív tananyagok hozzáférhetővé tételéhez. A feltöltés és az adatkezelés során semmilyen komolyabb problémába nem ütköztünk. A MOODLE könnyen megtanulható és átlátható, jól adaptálható, dinamikus fejlődő (évről évre új verziók jönnek ki), a

⁴ Az első lisszaboni stratégiát 2000-ben indították el azzal a fő céllal, hogy 2010-re az Európai Unió a világ legversenyképesebb térségévé váljon. Ezután az Európa 2020 stratégia keretein belül újabb célkitűzések történtek. Az oktatás hatékonyságával, IKT eszközök és a tanulmányi innovációkkal kapcsolatban bővebben lásd: *Kőrösi István: Az Európa 2020 stratégia, az Eureka szerepe és kilátásai. Kihívások (2012).* 205. sz. 1–3.

⁵ Modular Object – Oriented Dynamic Learning Environment angol kifejezés mozaikszószerű rövidítése, azaz moduláris objektum – orientált dinamikus tanulási környezet. Zárt informatikai rendszer, a belépés csak Neptun felhasználónévvel és jelszóval lehetséges. A MOODLE rendszeren belüli kurzusokhoz külön felhasználónév-jelszó páros tartozik, hozzáférést a hallgató vagy kutató csak ennek a birtokában kaphat, általában a kurzus adminisztrátorától.

konstruktivista pedagógiát⁶ előnyben részesítő rendszer. Több nyelven elérhető, a kurzusokat több tanár, tutor és szerző között is meg lehet osztani, így egész tanuló és kutatócsoportok jöhetnek létre. Fórumok készíthetők hallgatók és tanárok részére egyaránt, amelyek testreszabhatóak. A kurzusok résztvevői lehetőséget kapnak arra, hogy saját részletes felhasználói profilt, blogot hozzanak létre, saját ötleteiket és gondolataikat megosszák egymással, valamint aktívan és folyamatosan részt vehessenek a tanulásban. A kurzusszervezés típusát tekintve lehet témaalapú (téma köré szerveződő), heti vagy féléves felbontású (meghatározott időterv alapján), valamint közösségi alapú (egy központi fórumra épülő). A MOODLE rendszerben a felhasználók három fő csoportba sorolhatók: adminisztrátorok, különböző jogosultságú oktatók és tanulók/hallgatók.

Az oktatási tartalomkezelő rendszerek⁷ elsődleges feladata a megfelelő mennyiségű és minőségű tananyag elkészítése, elérhetővé tétele. A tananyag rendszerint kereshető téma, szint és típus szerint, így azok rendezésével, csoportosításával testreszabott tananyagok állíthatók össze. A virtuális tanulási környezetek⁸ valójában LMS-ek, amelyek megpróbálják a klasszikus iskolai környezetet modellezni: tehát vannak osztályok, házi feladatok; a diákok, tanárok tudnak egymással chatelni, és így tovább. A MOODLE népszerűségének egyik oka szolgáltatásainak komplex, összetett – ennek ellenére viszonylag egyszerűen kezelhető – volta. „A MOODLE ugyanis egyszerre alkalmas a tartalom (tananyagok) tárolására, szerkesztésére, összeállítására (Learning Content Management System, LCMS); a diákok kezelésére, azaz az egyes diákok haladásának, tevékenységének nyomon követésére, munkájuk értékelésére (Learning Management System, LMS); úgy, hogy mindeközben a klasszikus tanulási folyamat részleteit virtuálisan is megjeleníti, azaz osztályok vannak, házi feladatok adhatók, a résztvevők kommunikálhatnak egymással.”⁹ A mi projektünk megvalósítása esetében azért biztosított kiváló felületet, mert egyrészt a maga egyszerűségében gyakorlatilag egy online, lapozható szöveggyűjteményt hoztunk létre, amelyet a tanuló bárhol bármikor megnyithat, ha van internet hozzáférése. Másrészt a feladatok típusainak tárháza szinte végtelen, mindazonáltal informatikailag nagyon egyszerűen kezelhető a szerkesztőfelület, amely jelentősen megkönnyítette a munkánkat. Pár kép, térkép, videó, ábra, grafi-

⁶ A konstruktivista pedagógia a kognitív konstruktivista ismeretelméleten alapul, amelynek lényege, hogy az emberi megismerés nem az információk összegzését, tárolását jelenti, hanem a tudás létrehozását, bővítését, konstrukcióját eredményezi, amely személyes, aktív értelmezési folyamatként a megismerő elmében zajlik a már rendelkezésre álló tudás bázisán. Alapvető szerepet játszik ebben a tapasztalatokat értelmező, megismerő ember. *Nahalka István*: Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia. Bp. 2002. 144.

⁷ Learning Content Management System, LCMS.

⁸ Virtual Learning Environment, VLE.

⁹ E-learning keretrendszerek használatának lehetősége az iskolákban. Szerk. Bánhegyesi Zoltán. Bp. 2016. 5.

kon, táblázat, interaktív anyag beágyazásával, feltöltésével a tanuló számára is érdekessé válik a szöveg és forráselemzés, ráadásul mindezt a számára legotthonosabb térben, az IKT eszközök világában teheti meg.

A felhasznált forrásokat és segédanyagokat tekintve elsősorban az írott forrásokra támaszkodtunk. Ezek között sok egyezményt, visszaemlékezést, levelet, hadüzenetet, politikai programot, békeszerződést, törvényt, paktumot és beszédet találunk, de fellelhető köztük gazdasági elemző munkáknak és programoknak, valamint sajtóhíreknek egy-egy részlete is. Segédanyagként interaktív térképeket, folyamatábrákat, táblázatokat, képeket, portrékat, fontos pillanatképeket és egyéb fotókat, továbbá videókat csatoltunk. Ezek között találunk feliratos és nem feliratos mozgóképi anyagokat is. A következőkben ezeket mutatjuk be témakörönként.

A NAGY HÁBORÚ

A szöveggyűjtemény, szinkronban a középiskolai tananyaggal az első világháborúval, mint az úgynevezett „rövid 20. századot” elindító eseménnyel indul. Mivel az iskolai törzsanyagban a fókusz és a primer források a háború kitörésére, a legfontosabb hadi eseményekre és diplomáciai mozzanatokra helyeződnek, ezért a témakörhöz kapcsolódó források kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy mindezek mellett a háborús évek más vetületeit is megmutassuk.

A kiválasztott tizenhárom forrás keretrendszerbe helyezi az eseményeket, mivel Németország háborús céljainak bemutatásával indít¹⁰ és két békeszerződés¹¹ (breszt-litovszki és bukaresti) forrásaival zárul. Ahogyan azt fentebb már említettük természetesen a háború olyan közismert és kulcsfontosságú dokumentumai is bekerültek, amelyek megismerése és áttekintése nélkülözhetetlen: a cassus belli-t követő hadüzenet a Monarchia részéről Szerbiának, IV. Károly békekötési próbálkozása, az úgynevezett Sixtus-levél, a Zimmerman-távirat, a Balfour-levél, valamint a Wilsoni tizenégy pont. Ezek mellett pedig olyan forrásokat építettünk be, amelyek a háború mindennapjait is megmutatják a diákok számára mind a hátszágban, mind pedig a frontvonalban. Ezek megismerése tovább színesíti a diákok ismeretanyagát. A források körének meghatározásánál szempont volt továbbá, hogy az Antant, a Központi hatalmak és a háborút az előbbi oldalon megkezdő, majd a németekkel különbékét kötő Oroszország külön-külön kapcsolódó forrást kapjon. A felsorolt forrásokat interaktív dokumentumokkal egészítettük ki. Ezek közé bekerültek brit háborús plakátok, a frontvonalban készült fotók, az említett békeszerződésekhez kapcsolódó és azok eredményeit vizualizáló térképek, valamint az Egyesült Államok háborúba lépését bemutató korabeli filmhíradó részlet,

¹⁰ Dokumentumok a XX. század történetéhez. Szerk. Gál Vilmos – Tari Attila Szilárd. Bp. 2001. 5–6.

¹¹ Nemzetközi szerződések, I–II. kötet. Szerk. Halmossy Dénes. Bp. 1983. 26–30., 32–37.

illetve az egyes dokumentumok eredetei példányairól készült fotók. Az információk és a narratívák megértését segítő cikkekkel¹² egészítettük ki a témakört azon területeken, amelyek esetében úgy éreztük, hogy a 17–19 éves diákok számára szükséges lehet a háttér bővebb megismerése, magyarázata.

A kapcsolódó feladatok túlnyomó része a források sajátosságaihoz igazodva feleletválasztós tesztkérdésekből állt össze, ezek mellett igaz – hamis, valamint rövid kifejtős kérdések kerültek be a feladatbank vonatkozó részébe.

A PÁRIZS KÖRNYÉKI BÉKÉK

Ehhez a témakörhöz kapcsolódóan mindössze négy írásos forrást csatoltunk az e-learning felületre. Egyrészt a jelölt korszak időben nagyon szűk intervallumot takar, másrészt szeretnénk volna kiválogatni a legjobban használható, legfontosabb forrásokat, amelyek terjedelemben kellően részletesek is. Megtalálható a Németországgal kötött versailles-i békeszerződés, a trianoni békeszerződés, amely az interaktív szöveggyűjteményünk leghosszabb forrása, 48 oldal.¹³ Minden forráshoz kétféle kérdés kapcsolódik, amelyekhez nélkülözhetetlen a dokumentumok alapos, részletes elolvasása. Van, ahol egy-egy adat, évszám, ország szükséges csak a többszörös feleletválasztós kérdés megválaszolásához, ez segíti a diák információkereső- és szűrő képességét. Figyelnünk kellett arra is, hogy ekkora terjedelmű szövegnél a tanuló könnyen feladhatja már az elején, ezért filmhíradókat, képeket csatoltunk érdekességképpen a tananyaghoz. John Maynard Keynes műve kapcsán¹⁴ rövid választ igénylő kérdéseket tettünk fel, többségében a feladatbankba nem ilyen kérdések kerültek. A Nemzetek Szövetségének Egységokmánya kapcsán¹⁵ már a kérdésekkel is arra a fontos következtetésre és következményekre igyekeztünk felhívni a figyelmet, amelyet Ferdinand Foch később jellegzetesen aposztrofált. Hosszabb források, különösen a trianoni békeszerződés esetén történelemszempontból nehéz szelektálni, ettől távol is maradtunk. A diákok szemszögéből nézve azonban ez a témakör igényli az egyik legnagyobb mértékű, folyamatos olvasást és szövegértést, ami a Z és az Alfa generáció számára már komoly nehézséget okoz. A workshop és a kollégák visszajelzései alapján azt tapasztaltuk, hogy a tanulók ezeket a hosszabb forrásokat egy idő után elkezdték „*átörgetni*”, felületesen olvasgatni. Ha középiskolai keretek között használja valaki az interaktív szöveggyűjteményt, érdemes ennek a forrásnak mindössze a töredékét kijelölni. Ahogy a komplett oktatási rendszernek, úgy a történelemoktatásnak is változnia és változtatnia kell, a különböző paradigmaváltásokhoz pedig alkalmazkodni. Lehet, és kell

¹² Zimmermann-távirat – az ostoba provokáció. Huszadik Század, Nagyító. <http://www.huszadikszazad.hu/1917-aprilis/nagyito/zimmermann-tavirat-az-ostoba-provokacio> – letöltve: 2020.05.12.

¹³ Nemzetközi szerződések I. i. m. 58–78., 98–146.

¹⁴ Dokumentumok i. m. 42.

¹⁵ Nemzetközi szerződések I. i. m. 40–52.

is forrást elemezni, de a vizsgálandó forrás mennyiségét mindig aktualizálni kell az oktatási folyamat során.¹⁶

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAK

A szöveggyűjtemény következő blokkjában Európa és a világ 1919–1939 címmel a két világháború közötti intenzív két évtizedet dolgoztuk fel a forrásokkal és a segédanyagokkal együtt, több mint ötven dokumentum segítségével. Az elsődleges források a párizsi békerendszert követően újraformálódó európai politikai és diplomáciai közeg kialakulásától – azon belül kifejezetten a kisantant szerződésektől – egészen a szovjet – német meg nem támadási szerződésig tartó időszakhoz kapcsolódnak.

Az összegyűjtött anyagok első csoportját a háborút követő új nemzetközi rendszer alapjait meghatározó dokumentumok alkotják. Az említett kisantant szerződés, amelyek az Osztrák – Magyar Monarchia széthullását követően létrejött közép-kelet-európai nemzetállamok szövetségi rendszerét hívták életre, a német – orosz diplomáciai kapcsolatokat újjáélesztő rapallói szerződés,¹⁷ a gazdasági újjáépülést segítő tervek¹⁸ mind időintervallumban mind vonatkozásban egy koherens egészként kezelhetők. Nem közvetlen európai vetületben, de mégiscsak ide tartozik Gandhi beszéde¹⁹ amely a formálódó gyarmati függetlenségi mozgalmak eseményeibe enged betekintést.

A következő nagyobb blokkba azok a források kerültek, amelyek főként az 1930-as évek szélsőjobboldali rendszereihez kapcsolódnak valamilyen módon. Ezek között a teljesség igénye nélkül megtalálható a fasiszta tízparancsolat²⁰, a nürnbergi faji törvények, az antikomintern paktum, vagy éppen a spanyol polgárháborúhoz köthető forrás²¹. Az utolsó nagyobb részbe a második világháborúhoz vezető évek forrásait válogattuk be, mint például a müncheni egyezmény, az első bécsi döntés, a Cseh – Morva Protektorátus létrehozása, vagy éppen az acélpaktum.

Az úgynevezett szekunder, vagy kiegészítő források és dokumentumok körét ebben az esetben ugyancsak a lehető legszélesebb merítésből hoztuk létre. A két világháború időszakában a filmhíradók elterjedésének köszönhetően a korábbiaknál is több audiovizuális anyaggal (immáron magyar nyelvűekkel is) sikerült kiegészíteni. A filmhíradó a mindennapok eseményeinek és történéseinek megörökítése. A hangosfilmek megjelenésétől beszélhetünk igazán a filmhíradókról, mivel

¹⁶ A 21. század kihívásairól, a történeti rekonstrukálás problémáiról és a Z generációt is érintő kérdésekről bővebben lásd: *Kovács István: A változó történelemoktatás.* Debrecen 2015. 188.

¹⁷ Nemzetközi szerződések I. i. m. 210–211.

¹⁸ Dawes-terv: Nyugat Európa és az Egyesült Államok 1918–1939. Szerk. Almási János – Girus Károly – Kis Aladár. Bp. 1976. 422–437.; Young-terv: Grotius Dokumentum. <http://www.grotius.hu/-publ/displ.asp?id=VNOQP> – letöltve: 2020.05.12.

¹⁹ Világrengető beszédek, melyek megváltoztatták a világot. Szerk. Várari Judit. Bp. 2011. 266–68.

²⁰ Dokumentumok i. m. 65.

²¹ Visszaemlékezés Madrid védelmére (1937. január 5.). In: Dokumentumok i. m. 71–73.

a narráció volt az, ami dokumentumfilm jellegűvé és magazinszerűvé tette a felvételeket. Ezen rövid, rendszerint egy-két perces anyagok felhasználása és beépítése a tanórai keretek közé segítené azok interaktívabbá tételét a mindennapok során. Mivel a totalitárius rendszerek és a szélsőjobboldal egyaránt nagyon erősen alkalmazta a propagandaplakátokat, ezért ezek bemutatására és beépítésére szintén nagy hangsúlyt fektettünk. A kiválogatott cikkek a korábbiakhoz hasonlóan fontos háttérinformációkat biztosítanak a diákok számára, a térképek és fotódokumentumok szerepe és elsődleges funkciója pedig a vizuális szemléltetés.

Az ehhez az egységhez rendelt feladatokban – mivel a korszak történetének megértéséhez fontos az összefüggések átlátása – nagyobb hangsúlyt kapnak a forráselemzések, valamint a rövid kifejtős kérdések, amelyek sokkal jobban szolgálják annak felmérését, hogy a diákoknak milyen mértékben sikerült a korszakot átlátniuk.

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ

Szöveggyűjteményünkben a második világháború témaköre az egyik legnagyobb terjedelmű. A diákok és az egyetemi hallgatók többsége nagyon szereti ezt a korszakot, sokan ezen keresztül szerették meg a történelmet és kezdtek el érdeklődni iránta. Forrásaink között találunk olyanokat, amelyek a törzsanyag részét képezik, és vannak köztük olyan rádióbeszéd, visszaemlékezés, amelyek segítenek árnyaltabb képet alkotni a második világhéjről, kiemelve a borzalmakat, az óriási halálözölyt és a kegyetlenséget.

Fontos szerepet kaptak a háború menetét döntően befolyásoló szövetséges értekezletek szövegei. A casablancai, moszkvai, kairói, teheráni, jaltai és potsdami értekezletek²² teljes szövege megtalálható az e-learning anyagban. Ezekhez kapcsolódóan találunk feleletválasztós és rövid választ igénylő feladatokat. A fegyverszünetről és kapitulációról szóló egyezmények²³ szintén jó elemzési lehetőséget nyújtanak tanórai keretek között is. Ezekhez a forrásokhoz – a katyni mészárláshoz és a holokauszthoz hasonlóan – feliratos videókat csatoltunk, hangsúlyozva az interdisciplinaritást, valamint felhívva a figyelmet a háború borzalmaira. Természettudományos szempontokat, forrásokat egyaránt igyekeztünk bevonni az anyagunkba, a diákok találnak képeket az atombomba működési elvéről és a maghasadásról (magyarul és angolul), valamint videók segítik az interaktív tanulást, az önálló forrásfeldolgozást.²⁴ Adolf Hitler egyik beszédészletéből²⁵ kiválóan elemezhető a német háborús elképzelés és stratégia, valamint a náci Németország

²² Nemzetközi szerződések I. i. m. 551–568., 600–680.

²³ Uo. 554–555., 623–624., 688–690.

²⁴ Például: Robert Oppenheimer rádióbeszéde 1945. november 2-án. In: Világrengető beszédek i. m. 116.

²⁵ Hitler beszéde arról, hogy miért folyik a háború. In: Dokumentumok i. m. 151.

háborús céljai. Igyekeztünk bevonni a legújabb háborús filmeket és újonnan fel dolgozott témákat is. Churchill mítoszának és háborús szerepének megismeréséhez nélkülözhetetlen az 1940. május 13-i alsóházi beszéde.²⁶ A normandiai partaszállás egy olyan sokszor elemzett és bemutatott, kulcsfontosságú jelenet, amely alapjainban változtatta meg a háború végkimenetelét. A diákok videókon és egy haditudósításon keresztül ismerhetik meg ennek jelentőségét, e mellett George S. Patton tábornok beszédét olvashatják el és hallgathatják meg.²⁷ Ki szerettük volna emelni a második világháború legfontosabb politikusait és személyeit a forrásokon keresztül, azonban fontos hangsúlyoznunk, hogy „*a történelmi személyiségek élettörténetében mindig úgy hagy nyomot a történelem, hogy azon át, mint cseppben a tenger, bemutatható a történelmi korszakok szinte minden jellegzetessége, az emberi élet keresztútjainak minden dilemmája, a társadalom- és természettudományi problémák sora.*”²⁸

A HIDEGHÁBORÚ

Az utolsó egység, mind a felölelt történeti korszak mind pedig a források tekintetében a legnagyobb a szöveggyűjteményen belül. Ezen anyagrész során a szöveges és egyéb források segítségével arra a fontos tényre szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a világ örökre megváltozott, hiszen Európa vezető szerepe megszűnik a második világháborút követően. Azért is fontos a diákoknak megismerni ezt a korszakot, mert ma is az itt megszülető és formálódó világrend keretei között élünk. Bár a hidegháború az 1990-es évekre véget ért, a bipoláris hatalmi rend pedig felbomlott, a mai intézményrendszerek jelentős része: pl. ENSZ, Európai Unió, NATO mind-mind ebben az időszakban jöttek létre.

A második világháború lezárását követően a korábbi diplomáciai keretrendszer felborul, a világ két táborra szakad. Ezt hivatott hangsúlyozni a Truman-doktrína²⁹, Churchill fultoni beszéde³⁰, a NATO alapokmánya³¹, a Varsói Szerződés³² és a hosszú táviratok³³. Olyan érdekes források is találhatóak az anyagrészben, mint

²⁶ Világrengető beszédek i. m. 116.

²⁷ Angol haditudósítók a normandiai partaszállásról. In: Dokumentumok i. m. 152–153.; George S. Patton tábornok beszéde a normandiai partaszállás előtt. In: Világrengető beszédek i. m. 108–109.

²⁸ Szabó Márta – Foki Tamás – Keglevich Kristóf: Cseppben a tenger. Történeti életutak interdiszciplináris taníthatósága. In: Új világ született- Az első világháború és a Párizs környéki békeszerződések tantárgyközi feldolgozásának lehetőségei. Bp. 2018. 135.

²⁹ Nemzetközi szerződések II. i. m. 120–125.

³⁰ Uo. 61–69.

³¹ Uo. 175–178.

³² Uo. 283–288.

³³ Európa kettészakítása és a kétpólusú rend születése (1945–1949). Szerk. Mezei Géza. Bp. 2001. 107–117., 214–224.

Sztálin terve Tito meggyilkolására,³⁴ valamint néhány korabeli vízió a rendszerváltás környékén.³⁵ A hidegháború szakaszainak megfelelően osztottuk fel kisebb alegységekre a leghosszabb témakört a MOODLE-ben az alábbiak szerint:

- A hidegháború kezdete (1945–1949)
- A fegyverkezési verseny és kölcsönös elrettentés időszaka (1949–1962)
- Az enyhülés (1963–1979)
- A kis hidegháború (1979–1988)
- A hidegháború vége (1988–1991)

Ebbe a részben közel száz dokumentumot és forrásanyagot válogattunk össze, amelyek kiválogatásánál a legnagyobb nehézséget a rendelkezésre álló források sokasága okozta, ugyanis a hidegháborús időszak számtalan írott és audiovizuális anyaggal rendelkezik, amelyek beépíthetők az oktatást segítő célokra.

A legtöbb forrást a legelső témakörhöz, a hidegháború kialakulásához rendeltük. A fent említett alapidokumentumokon túlmenően kiemelt fókuszot kívántunk adni a gyarmati rendszer felbomlásának,³⁶ valamint a korabeli gondolkodást meghatározó, nagyhatású politikai beszédeknek is.³⁷ Ezek mellett számos interaktív segédanyag került beépítésre: videók, infografikák, térképek, valamint fotódokumentumok, az egyes események politikai hátterének és összefüggéseinek megértését segítő tanulmányok és cikkek. Elsődleges célunk volt, hogy a középiskolás diákokhoz ezek felhasználásával sokkal közelebb vigyük a korszakot, amely nélkülözhetetlen a 20. század második felében lejátszódó politikai folyamatok megértéséhez.

A második szakaszban főleg a lexikális tudásanyag kiegészítését szolgáló ismeretek bővítését helyeztük a középpontba, hogy kellő figyelmet fordítsunk elvekre – úgy, mint például a Pancsa-Szila³⁸ megismerésére – valamint szerződések szövegeinek megismerésére (például a római szerződések³⁹, az osztrák államszerződés,⁴⁰ vagy éppen a SEATO⁴¹ szerződés). Az európai integráció gyökerei mellett a korszak fontos konfliktusaira (Korea, Suez, Kuba) egyaránt kitérünk koherenciában az oktatási törzsanyaggal. Az írásos forrásokat kiegészítő dokumentumok között ezúttal már a videófelvételek kerültek túlsúlyba annak érdekében, hogy a lehető leginkább fenntartható legyen a diákok figyelve és aktivitása.

³⁴ Európa kettészakítása i. m. 360–361.

³⁵ Lásd: *Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása.* In: Dokumentumok i. m. 249–250.; *Francis Fukuyama: A történelem vége?* In: Uo. 248.

³⁶ India függetlenségének megadása (1947. július 18.). In: Nemzetközi szerződések II 128.; A Palesztina felosztásáról szóló ENSZ határozat (1947. november 29.). In: Uo. 137–139.

³⁷ Churchill fultoni beszéde (1946. március 5.). In: Uo. 61–69. A Truman-doktrína (Truman üzenete a Kongresszushoz-1947. március 12.). In: Uo. 120–125.

³⁸ Nemzetközi szerződések II 224–225.

³⁹ Római Szerződés In: Magyar Kollégium Nemzetközi és Európai Uniók törvények. http://www.magyarokollgium.hu/pdf/torveny_eu4.pdf – letöltve: 2020.04.23.

⁴⁰ Nemzetközi szerződések II. 293–306.

⁴¹ Uo. 235–238.

A harmadik, az 1960-as és 1970-es éveket felölelő részegység főleg az enyhülés politikájának egyes mozzanataihoz köthető dokumentumok mentén áll össze. A diákok ezen keresztül betekintést nyerhetnek azokba az egyezményekben, amelyek a helsinki záróokmány aláírásáig vezettek. Az úgynevezett kis hidegháború időszakából főleg a két szembenálló szuperhatalom vezetőinek nyilatkozataira és politikai elveikre koncentrálunk. Az ehhez és az előző részhez tartozó szekunder források főleg a hidegháború nagyobb fegyveres konfliktusaira (pl. Vietnám, Afganisztán) fókuszálnak. Az utolsó évekhez társított szövegek között helyet biztosítottunk Fukuyama⁴² és Huntington⁴³ egy – egy publicisztikájának is.

A vonatkozó feladatok egyaránt alkalmasak a diákok komplex gondolkodásának mérésére, a forráselemzés alapjainak gyakorlására – sok esetben az egyetemre kerülve dolgoznak először forrásokkal a hallgatók – valamint a lexikális tudásanyag elsajátításának mérésére.

ÖSSZEGRÉS – A PROJEKT LEGFONTOSABB TAPASZTALATAI ÉS VÁRHATÓ HASZNOSULÁSA

A kutatási projekt alapvető célja a tanártovábbképzés számára ajánlható, a bevonásra kerülő pedagógusok szakmai és módszertani fejlesztését szolgáló interaktív szöveggyűjtemény és feladatbank létrehozása volt. Ahogyan azt a bevezetőben is lefektettük, azért került kiválasztásra ez a részterület, hogy a történelem oktatásában jelen projekt eredményeként létrejövő online felülettel erősítsük a tanárok/hallgatók/tanulók szövegértési, adatelemzési kompetenciáit, e csoportokon keresztül erősítve a társadalmi innovációt. Az anyag fejlesztési fázisának lezárását követő bemutató alkalmával mindegyik célcsoport részéről pozitív visszajelzés érkezett, az elkészült rendszer kellőképpen áttekinthetőnek, könnyen kezelhetőnek, valamint a tanulás és a számonkérés rendszerét egyértelműen megkönnyítőnek tekintették.

A források kiválasztásánál figyelembe vettük a középiskolai oktatás törzsanyagát, az ahhoz tartozó alapvető forrásokat természetesen nem hagyhattuk figyelmen kívül, ám ezek mellett olyan első és másodlagos forrásokat, oktatási segédanyagokat, audiovizuális dokumentumokat választottunk ki, amelyekkel nem feltétlenül találkozónának a középiskolások. A feladatbank kialakításánál, ahogyan azt egyes részegységek kapcsán is említettük egyszerre vettük figyelembe, hogy a feladatok változatosak, komplex gondolkodást és szövegértést igénylőek legyenek, a mellett, hogy felmérjék a lexikális tudásanyag elsajátításának sikerességét. A típusok között szerepeltek feleltválasztós feladatok, igaz-hamis feladatok, kiegészítendő feladatok, rövid és hosszabb választ igénylő feladatok.

⁴² Fukuyama, F.: A történelem vége i. m. 248.

⁴³ Huntington, S. P.: A civilizációk összecsapása i. m. 249–250.

Az összeállított interaktív szöveggyűjtemény és feladatbank a MOODLE rendszer egyszerű kezelhetőségéből adódóan könnyen bővíthető, és újabb résztémák feldolgozását segítő forrásokkal egészíthető ki a jövőben. A rendszer kapcsán a következő hónapok használata után érkező visszajelzések figyelembevételével és kiértékelésével fejlesztési, valamint bővítési javaslatokat fogalmazunk meg és hajtunk végre annak érdekében, hogy annak alkalmazhatóságát és a felhasználók körét is szélesíthessük.

Végezetül tekintsük át azt, hogy milyen mértékben sikerült megvalósítanunk az előzetesen kitűzött célokat. A projekt gerincét a történeti források alkották, melyeket funkcionálisan két csoportra osztottunk: középiskolai történelemtanításhoz ajánlott szövegek, valamint a fakultációs oktatáshoz, egyetemi-főiskolai tanulmányokhoz, tanártovábbképzéshez ajánlott szövegek. Ezt a kettős funkciót a források kiválasztásánál mindvégig szem előtt tartottuk, így bár az elsődleges célcsoportot a középiskolás korosztály alkotta, de a próba időszakban megérkezett visszajelzéseket a másik célcsoportunk is hasznosnak és adaptálhatónak vélte.

A szövegekhez kérdéseket és feladatokat kapcsolunk, amelyeket önálló munkával fel lehet dolgozni. Ennek révén a kialakított oktatási segédanyagot mind individuálisan, mind pedig csoportos – tanórai keretek között – tudják használni a diákok. A visszajelzések alapján ezen előzetes célkitűzésnek is megfelel a kész anyag. A végeredmény interaktív módon fejleszti a felhasználók szövegértési, szövegfeldolgozási kompetenciáit. A szövegek feldolgozását térképek, ábrák segítik, amelyek a komparatív adatelemzéshez is kiinduló alapot szolgáltatnak, vagyis a fentebb említetteken túl, belső fejlesztési lehetőségeket is rejt. Az elkészülő online oktatási segédanyag teljes mértékben hozzájárul a felhasználók szakmai ismereteinek bővítéséhez és frissítéséhez az oktatás területén.

Záró konklúzióként levonható, hogy a megvalósult projekt elősegíti és megerősíti a fejlesztendő célcsoport modern, sokoldalúan árnnyalt társadalom- és történetiszemléletének kialakítását, ezzel hozzájárulhat a 21. századi digitalizáción alapuló oktatási módszerek terjesztéséhez.

ABSTRACT

Debreczeni, Márk – Hegedűs, Zoltán: 20th century universal historical text collection – Interactive educational materials for secondary school and university in history education

Nowadays, Hungarian teachers and teacher trainees do not really use interactive teaching materials during their history lessons. However, in most school have the opportunity to use smartboards and other technical devices. They delay to make their lessons more interesting and more interactive. We need to change our teaching habits undoubtedly. In this study, we introduce our interactive online teaching material, which made for secondary school students and teachers. Teachers have to

adapt new methods, teaching and learning techniques to keep step with the students of the 21st century. Nevertheless, it will be hopefully useful in the teacher-training program at the universities as well. This research introduces the differences and needs of diverse generations and the features of the interactive history textbook. In the MOODLE system, online and digitalized text sources, videos, records, different types of tests are equally used, which are suitable to measure students' knowledge and skills. It is like an E-book, but other functions make the program more interactive. The whole material focus on the 20th century and divided into six periods. Each era have coherent textbooks and separated tests for practice. Moreover, the program offers multifarious and exciting ways of history learning and teaching.

Keywords: X, Y, Z and Alfa generation, interactive, innovation, multitasking, interdisciplinary, MOODLE, virtual learning management, ICT tools, 20th century, world history.